

8.8.2020

Tuomo Silenti

Vanhankylän historia on pitkälti samaa kuin Kuorsalon saaren historia. Mutta tässä esityksessäni tulen käsittelemään Vanhankylän asuttamisen alkuvuosisatoja ja siirryn sitten tarkastelemaan Vanhankylän asujaimiston viimeisiä vaiheita sekä nykytilaa.

ASUTUKSEN SYNTY

Kukaan ei varmuudella tiedä, koska Vanhakylä on syntynyt ja koska se on saanut vakituisen asutuksen ja keitä asukkaat ovat olleet? Mutta todennäköisesti se on tapahtunut 1200-luvulla tai viimeistään 1300-luvulla. Ja koska tältä ajalta on vain hatarasti historiallisia lähteitä, on turvaututtava olettamuksiin.

KEITÄ UUDISASUKKAAT OLIVAT?

Saariston nimistön perusteella asukkaat ovat olleet ruotsalaisia, jotka työnsivät mantereen puolelta Kuorsaloon aikaisemmin tulleet hämäläiset ja karjalaiset eräkalastajat tieltään. Saariston asuttaminen ristiretkiajalla 1200- ja 1300-luvuilla kuului näet osaltaan Karjalan valloituksen jälkeen toteutettuun järjestelmälliseen ”asutuspoliittiseen ohjelmaan”, jonka tavoitteena oli turvata Viipurin linna ympäristöineen kruunulle uskollisella väestöllä. Lisäksi Ruotsin valtakunnassa Sveanmaalla oli tapahtunut huomattavaa väestön lisäystä ja parhaimmat asutusalueet alkoivat täyttyä. Nyt tätä liikaväestöä alettiin siirtää mm. Suomenlahden rannikolle Uudellemaalle ja siitä eteenpäin aina Koivistolle asti sekä myös Norlantiin.

KYLÄPAIKAN VALINTA

1200- ja 1300-luvuilla meren pinta Suomenlahden itäosassa oli noin 3 metriä nykyistä pintaa ylempänä ja Vanhaankylään johti kaksi kapeaa vesiväylää, joista toinen oli melkein umpeutunut. Kylän pohjoisosa rajoittui vaikeakulkuisen suoperäiseen maahan. Ja aina, kun uudisasukkaat ovat etsineet kylän sijaintia, tärkeänä on pidetty sitä, että alueelle tulee auringon valoa ja että alue on lämmin. Maaperän tuli olla kuivaa ja kylän piti sijaita tuulilta suojassa. Lisäksi kylän sijainnille oli tärkeää veden läheisyys. Kaikki nämä ominaisuudet tarjosi Vanhakylän kumpare, jota kaiken lisäksi oli vaikea havaita mereltä päin.

ASUKKAIDEN TEHTÄVÄ

Vanhankylän ruotsalaiset uudisasukkaat olivat saapuneet Vanhaankylään vastaavan tyyppisistä oloista Itä-Göötanmaan ja Smålandin rannikkoseuduilta, joten kalastus ja hylkeenpyynti olivat heille peruselinkeinoina tuttuja. Lisäksi kruunu oli asettanut heille erityistehtävän huolehtia rannikkopuolustuksesta. Venäläiset tekivät Novgorodista vähän väliä hävitysretkiä länteen, joten Viipurinlinnan, idän lukon, säilyminen ympäristöineen Sveanmaan omistuksessa oli mitä tärkeintä.

VÄYLIEN VARTIOINTI

1200-1300-luvuilla Uudellamaalla aina Viipuria myöden oli luotu sekä seurakunta- että pitäjänhallinto. Niinpä rannikkopuolustus oli järjestetty ruotsalaisen merisotalaitoksen ledunglaitoksen tapaan siten, että 8 taloa muodostivat yhden laivakunnan. Kuorsalossa oli 5 taloa, Tammiossa 2 ja Pyötsaareissa 1. Ja kun vartiolaivassa oli 8 airoparia, tarvittiin 16 soutajaa. Kustakin talosta tuli 2 miestä täyttämään yhden aioparin. Laivakunnan tuli vastata noin 20-30 kilometrin levyisen rannikkokaistan turvallisuudesta.

TÄHYSTYSTÄ VIRONVUORELLA

Vartiointi käsitti myös tähystystä. Oli olemassa ns. vartiotuli eli vartiokokkosysteemi linjalla Suursaari-Haapasaari-Rääntiö-Kukkio-Kuorsalo-Pyötsaari-Vilniemi-Pampyöli, Salmenkylä jne. Vartijoina toimivat kuorsalolaiset talonpojat. Naiset tai itselliset eivät siihen kelvanneet. Tähystys tapahtui Vironvuorelta, jossa sytytettiin heti kokko palamaan, jos alueella nähtiin vihollisen laivojen tai merirosvojen liikettä tai jos tulta näkyi Kukiosta. Tiedotusnopeus oli n. 200 kilometriä yhdessä yössä.

SOTALAIVOJEN LUOTSAUSTA

Vanhankylän miesten työ käsitti myös sotalaivojen ja muiden kruunun laivojen luotsausta ja talvella sotajoukkojen opastusta jäällä. Vanhastakylästä oli lyhyt matka Vironvuorelle, jossa oli luotsivartiopaikka ja luotsiveneiden valkama sijaitsi Tenkluuvinpohjassa. Tästä meriasevelvollisuudesta asukkaille myönnettiin helpotuksena verovapaus.

VANHANKYLÄN ASUMUKSET

Talot tai asumukset olivat todennäköisesti ikkunattomia pyöröhirsistä nurkkakivien päälle rakennettuja maalattiaisia savupirtejä, joiden katto oli turpeesta ja tuohesta. Ikkunoita ei ollut, vaan pelkkiä tuuletusluukkuja. Joskus tällainen luukku saatettiin varustaa lasin asemesta sianrakolla, jonka läpi ei näkynyt, mutta tupaan saatiin kuitenkin päivänvaloa. Savupiiput ja savupellit yleistyivät ruotsalaisseuduilla vasta 1500-luvulla eli ehkä niin oli myös laita Vanhassakylässäkin. Savupirttiaikakaudella ruoka valmistettiin ns. keittokodassa myös talvisin.

MAANVILJELYÄ JA KARJANHOITOA

Vanhassakylässä harjoitettiin myös aivan pienimuotoista karjanhoitoa ja maanviljelystä. Peltoa saattoi olla vain muutama tynnyrinala (tynnyrin ala = 0.49 ha). Kivikkoiseen maahan oli raivattu pieniä peltotilkkuja, jotka samoin kuin heinäniityt oli suojattu kivi- ja riukuaidoilla. Lehmiä ja hiehoja oli taloa kohti muutamia. Vanhassakylässä vallitsi selkeä asemakaava, josta edelleenkin on jälkiä näkyvissä. Leipävilja on kuitenkin tuotu jo 1300-luvulta Seprakaupan myötä Virosta. Vanhankylän asukkaat jauhoivat viljan jauhoiksi Myllynojassa sijainneessa vesimyllyssä, jonka viereisen pellon nimi on kaikkien tuntema Myllypelto.

HYLKEENPYYNTIÄ JA KALASTUSTA

Kuten jo alussa todettiin, asukkaat harjoittivat luotsauksen ja rannikkovartiointin ohessa hylkeenpyyntiä ja kalastusta. Hylkeistä saatiin rasvaa (traaniöljyä) sekä nahkaa jalkineisiin ja kintaisiin ja tietenkin syötäväksi lihaa eli risaa. Hylkeennahka oli myös kysyttyä kauppatavaraa, jota vaihdettiin kankaisiin ja metalliesineisiin saksalaisten hansakauppiaiden kanssa. Erityisesti Etelä-Euroopassa hylkeennahka arvostettiin yhtä hyväksi leopardin nahan kanssa.

Kalaverkot tehtiin vielä 1500-luvulla kaislasta, niinestä, hampusta ja pellavasta. Lohiverkot käsiteltiin vielä tervalla. Yläpaulan kohoina käytettiin tuohta, kaarna ja puuta.

KRAMPSILLI

Aina 1500-luvulle tultaessa Suomenlahden vesi oli nykyistä paljon suolaisempi. Sen johdosta Vanhankylän asukkaiden pyytämä kala oli etupäässä silliä tai suursilakkaa. Ja koska suola oli kallista eikä sitä aina ollut saatavana kalat kuivattiin. Siltä ajalta muistoina on Kuorsalon ja Tammion läheisyydessä sijaitsevat Saunasaaret, joiden rantakallioilla on kuivattu kalaa. Pää ja

sisälmykset poistettiin ja kala halkaistiin. Kuivattaessa kalat kutistuivat ja siksi niistä käytettiin nimitystä krampsilli (ruots. krympa=kutistua). Kaloista tehtiin 1000 kappaleen nippuja, jotka köytettiin kiinni niinellä. Nämä niput olivat kauppatavaraa ja verotuksen yksikköjä.

VANHANKYLÄN VÄESTÖ VAIHTUI

1500-luvun lopulla venäläiset tekivät iskun Kuorsaloon, jonka seurauksesta saari autioitui 20 vuodeksi ja ruotsalaisasutus hävisi. Saareen muutti uutta suomenkielistä väestöä, mutta sillä tuskin oli biologista yhteyttä edeltäjiinsä. Ragnar Rosen pitäjänhistoriassaan on kuitenkin otaksunut, että Kuorsalon Lommit voisivat olla Sveanmaalta aikanaan muuttaneiden jälkeläisiä.

1600-luvulla luotsilaitos vakiintui ja saari annettiin ostorälssinä marsalkka Kustaa Hornille. 1700-luvulle tultaessa Vanhassakylässä asui jo Lommien lisäksi Siparit, Korjuslommit, Arvilommit sekä Korjukset. 1600-luvulla Vanhankylän aikuisten väestömäärä kohosi noin 60-70 henkeen.

VANHAKYLÄ TYHJENI

1700-luvulla Vanhakylä autioitui venäläisten toimesta kaksi kertaa. Ensimmäisen Isonvihan aikana (1713-1721) ja sitten Pikkuvihan (1741-43) aikana. Vuonna 1704 Vironvuorelle sytytettiin vartiotulia varoittamaan tammiolaisia Pietarin Suuren armeijan lähestymisestä. Rauhallisten aikojen palauduttua Vanhankylään muutti nopeasti uusia asukkaita. Kuorsalo sijaitsi niin merkittävällä paikalla laivaväylien varrella, ettei sitä voitu pitää autioituneena. Taaskaan ei varmuudella tiedetä sitä, olivatko uudet tulokkaat edellisten jälkeläisiä.

VANHAKYLÄ KÄY AHTAAKSI

1700-luvun lopulla saaren kantasukujen isännät ostivat Kuorsalon rälssioikeudet itselleen. Samoihin aikoihin salmenvirta maannouseman ja maatumisen johdosta kävi vaikeakulkuiseksi. Saaren sukukunnat olivat lisäksi laajentuneet eikä Vanhakylästä enää löytynyt kyllin hyviä tontteja rakennuksille. Muuttoliike Vanhastakylästä rannikolle käynnistyi.

VANHANKYLÄN VIIMEISET VAIHEET

Vuonna 1820 Kuorsalon asukasluku oli kohonnut 100 henkeen. Kun saarella tehtiin isojako 1871 ja heti sen jälkeen halkomistoimitus, se kiihdytti entisestään muuttamista Vanhastakylästä. Hirsitalot purettiin ja pystytettiin uusille asuinpaikoille. 1880-luvulla väkeä oli jo 150 henkeä ja tuohon aikaan vain kahdessa Vanhankylän talossa asuttiin vakinaisesti. Viimeinen Vanhankylän asuttu talo oli kylän korkeimmalla kumpareella sijainnut Jeremias Lommin talo. Sieltä 1880-luvulla Jeremiaan tytär Karoliina muutti Itäpuolelle Topias Mäkelän vaimoksi (Mäkelän Karo) ja Amanda Iikluuvinniemelle Jeremias Arvilommin vaimoksi (= Arvin Manta). Viimeinen Vanhankylän asukas oli tyttären leskiäiti Maria Kristiina Lommi, joka kuoli 1899. Osmo Sipari kertoi aikanaan, kuinka hänen äitinsä Ilma (Sipari), joka oli Amandan tytär, oli käynyt 1800-luvun lopulla pikkutyttönä viemässä maitoa äitinsä kanssa mummolleen Vanhankylään.

VANHAKYLÄ TÄNÄÄN

Vanhakylä on nykyisin heinittynyt ja siellä kasvaa katajia, omenapuita ja erilaisia pensaita sekä kukkia. Mutta kylän elementit ovat edelleen hyvin hahmotettavissa. Näkyvissä on muutamien harmaiksi ravistuneiden pienten aittojen lisäksi lukuisia uunien, kiviaitojen ja rakennusten jäännöksiä. Varsinaista kylätonttia ympäröivässä maastossa on niin ikään kiviaitoja, myös vanhat pellot ojineen ovat myös havaittavissa.

RAUHOITUSLUOKKA 1

Museovirasto luokittaa Vanhakylän nykyään rauhoitusluokkaan 1 kuuluvaksi valtakunnallisesti merkittäväksi muinaisjäännökseksi. Se tarkoittaa sitä, että sen säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Vanhakylä muodostaa todellakin arvokkaan perinnemaiseman, jonka säilyttämistä on myös ruvettu vaalimaan. Siellä pidetään vuosittain niittotalkoita, jolloin mm. tiestö raivataan kulkukelpoiseksi. Jo 20 vuotta sitten Kuorsalo-Seuran toimesta Vanhakylän ikivanhojen rakennusten paikat merkittiin paaluilla ja alueelle pystytettiin opaskartta.

Älkäämme siis unohtako Vanhakylää, vaan pitäkäämme siitä jatkossakin hyvää huolta.

P.S.

Esitykseni jälkeen minulta kysyttiin, koska Vironvuorella on viimeisimmäksi sytytetty merkkitulua? Sen tiedän että ainakin sisällissodan aikana 1918, mutta onko sen jälkeenkin, ei ole tiedossani.

Heti punaisten julistaman pakkomobilisaation jälkeen 20.4.1918 Pyösaaresta saapui Kuorsaloon punakaartin aseistettu lähetystö etsimään pakko-ottoa vältteleviä valkoisia kutsuntaikäisiä nuorukaisia. Kun kapinalliset sitten iltahämärissä poistuivat Kuorsalosta takaisin Pyösaareen, Ville Korjuslommin tytär Tyyne vei juosten sanan Leerviikkiin, että lähetystö ei tule Tammioon. Sen jälkeen leerviikkiläiset välittivät viestin edelleen Tammioon Vironvuorelta käyttämällä ikivanhaa menetelmää, tulisoihtua.